

bus per dispensationes Apostolorum, et certas ab eorum sedibus successiones Episcoporum, usque ad hæc tempora toto orbe terrarum custodita, commendata, clarificata pervenit. Ibi enim videbitis etiam Veteris Testamenti et obscura revelari, et prædicta compleri. Si autem quasi ratione movemini; primum cogitetis quinam sitis, quam minus idonei ad comprehendendam naturam, non dicam Dei, sed animæ vestræ: comprehendendam sane, quemadmodum velle aut voluisse vos dicitis, certissima ratione, non vanissima credulitate: quod cum minime potueritis, (sine dubio enim quandiu tales estis, nullo modo poteritis,) illud saltem quod omni humanæ menti est naturaliter insitum, si modo id perversæ opinionis pravitate non turbetur, Dei naturam atque substantiam incommutabilem omnino, omnino incorruptibilem cogitate, vel credite, et Manichæi continuo non eritis, ut aliquando et catholici esse possitis.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE ACTIS

CUM FELICE MANICHÆO

LIBRI II¹.

LIBER I.

ACTA PRIMÆ DIEI.

I. HONORIO² Augusto sextum consule, septimo Idus Decembris, Augustinus episcopus Ecclesiæ catholicæ³ Hipponeregensium regionum dixit: Hesterno die scis te dixisse quod possis defendere scripturas Manichæi, et asserere quod veritatem habeant: si hoc placet tibi hodie facere, aut præsumis te posse, dic.

FELIX Manichæus dixit: « Ego me non nego dixisse defendere legem meam, si proferantur auctores legis meæ in medio. »

¹ Scripti anno Christo 404, die 7 et 12 Decembris. Vide *Retract.* lib. II, cap. 8. — ² Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 130 et 131. — ³ Forte Hipponensium regionum.

Et cum Augustinus episcopus Epistolam Manichæi, quam Fundamenti appellant, protulisset, dixit: Si legero ex hoc codice, quem me vides ferre, Epistolam Manichæi quam Fundamenti appellatis, potes agnoscere an ipsa sit:

FEL. dixit: « Agnosce. »

AUG. dixit: Accipe tu ipse, et lege.

Et cum accepisset codicem Felix, legit: « Manichæus apostolus Jesu Christi providentia Dei Patris. Hæc sunt salubria verba ex perenni ac vivo fonte quæ qui audierit et iisdem primitus crediderit, deinde quæ insinuata sunt custodierit, nunquam erit morti obnoxius, verum æterna et gloriosa vita fruatur. Nam profecto beatus est iudicandus, qui hac divina instructus cognitione fuerit, per quam liberatus in sempiterna vita permanebit. »

AUG. episcopus dixit: Agnovisti certe Epistolam Manichæi vestri?

FEL. dixit: « Agnovi. »

AUG. dixit: Proba nobis ergo quomodo Manichæus iste sit apostolus Jesu Christi. Non enim eum in Evangelio inter Apostolos legimus aliquando: et quis fuerit ordinatus in locum Judæ traditoris¹, novimus, id est, sanctus Matthias: et quis postea Domini voce de cælo vocatus sit², hoc est, Paulus apostolus, omnes recognoscunt. Istum ergo Manichæum proba nobis apostolum esse Christi, quod in capite Epistolæ suæ ausus est ponere.

FEL. dixit: « Et Sanctitas Tua mihi probet quod in Evangelio scriptum est, Christo dicente: « Vado ad Patrem, et » mittam vobis Spiritum sanctum Paracletum, qui vos » inducat in omnem veritatem³. » Hoc tu mihi extra scripturam istam proba esse scripturam Spiritus sancti, quod Christus promisit ubi omnis veritas reperitur: et si inve-

¹ Act. I, 26. — ² Id. IX, 4. — ³ Joan. XVI, 13.

nero veritatem in aliis codicibus qui ad Manichæum non pertinent, et Christus illos tradidit: Sic enim dictum est a Christo, quia Spiritus sanctus Paracletus ipse in omnem veritatem inducet: secundum Christi sermonem ego scripturas Manichæi recuso. »

III. AUG. dixit: Quoniam ergo tu probare non potuisti, quomodo sit Manichæus apostolus Christi, et exigis ut ego probem quomodo miserit Spiritum sanctum Paracletum quem promisit, ut tunc respuas scripturas Manichæi, si inveneris impletam promissionem Christi præter scripturas Manichæi: quamvis prior ad interrogata mea respondere debueris, tamen ecce prior ipse respondeo, et ostendo tibi quando missus sit Spiritus sanctus quem Christus promisit. Et accedit ad Evangelium et ad Actus Apostolorum. Et cum accepisset codicem Evangelii, recitavit: Dum autem hæc loquuntur: « Jesus stetit in medio eorum, » et dixit eis: Pax vobis, ego sum, nolite timere. » Et cum legeret, dixit: « Hoc post resurrectionem. » Et cum dixisset, legit: « Conturbati vero et conterriti existimabant se » spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus » meas et pedes meos, quia ego ipse sum: palpate, et » videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me » videtis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus » et pedes. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi et fenum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens » reliquias dedit eis, et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ » locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam » necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege » Moysi et Prophetis et Psalmis de me. Tunc aperuit illis » sensum, ut intelligerent Scripturas: et dixit eis: Quo-

» niam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati et
 » resurgere a mortuis die tertio, et prædicari in nomine
 » ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes
 » gentes, incipientibus ab Jerusalem. Vos autem estis tes-
 » tes horum. Et ego mittam promissum Patris mei in vos :
 » vos autem sedete in civitate quoad usque induamini
 » virtutem ex alto¹. » Et cum reddidisset codicem Evan-
 » gelii, accepit Actus Apostolorum, et dixit : Audivimus in
 » Evangelio commemorasse Evangelistam sanctum promissionem Christi, quæ est in Evangelio secundum Joannem²,
 » quem præsens Felix commemoravit. Ubi enim dixit Domi-
 » nus : « Mitto vobis Spiritum sanctum Paracletum, »
 » Joannes evangelista scripsit. Hoc autem quod modo legi,
 » Lucas evangelista attestatus est, et consonuit veritati
 » apostoli Joannis. Videamus etiam quomodo perfectum est
 » quod promisit Dominus, et quomodo impletum : ut cum
 » fuerit ex canonicis libris sanctæ Ecclesiæ expressa imple-
 » tio promissionis Domini, Paracletum Spiritum sanctum
 » alterum non quæramus, ne in seductorum laqueos incur-
 » ramus.

» IV. Et recitavit ex Actibus Apostolorum : « Primum
 » quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ
 » coepit Jesus facere et docere, in die quo Apostolos ele-
 » git per Spiritum sanctum, et præcepit prædicare Evan-
 » gelium : quibus præbuit se vivum post passionem in
 » multis argumentis dierum, visus eis dies quadraginta,
 » et docens de regno Dei, et quomodo conversatus est
 » cum illis. Et præcepit eis ne discederent ab Jerosolymis,
 » sed sustinerent pollicitationem Patris, quam audistis,
 » inquit, ex ore meo ; quoniam Joannes quidem baptizavit
 » aqua, vos autem Spiritu sancto incipietis baptizari,
 » quem et accepturi estis non post multos istos dies, us-

¹ Luc. xxiv, 35 et seqq. — ² Joan. xvi, 7.

» que ad Pentecosten. Illi ergo convenientes, interroga-
 » bant eum dicentes : Domine, si in hoc tempore præsen-
 » tabis regnum Israël? Ille autem dixit : Nemo potest
 » cognoscere tempus, quod Pater posuit in sua potestate ;
 » sed accipietis virtutem Spiritus sancti supervenientem
 » in vos, et eritis mihi testes apud Jerosolymam, et in tota
 » Judæa et Samaria, et usque in totam terram. Cum hæc
 » diceret, nubes suscepit eum, et sublatus est ab eis. Et
 » quomodo contemplantes erant cum iret in cœlum, ecce
 » duo viri astabant illis in veste alba, qui dixerunt ad eos :
 » Viri Galilæi, quid statis respicientes in cœlum? Iste Jesus
 » qui assumptus est in cœlum a vobis, sic veniet quem-
 » admodum vidistis eum euntem in cœlum. Tunc reversi
 » sunt Jerosolymam a monte qui vocatur Elæon, qui est
 » juxta Jerosolymam, sabbati habens iter. Et cum introis-
 » sent, ascenderunt in superiora, ubi habitabant Petrus
 » et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas,
 » Bartholomæus et Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon
 » Zelotes, et Judas Jacobi. Et erant perseverantes omnes
 » unanimes in orationibus, cum mulieribus et Maria quæ
 » fuerat mater Jesu, et fratribus ejus. Et in diebus illis
 » exurrexit Petrus in medio discentium, et dixit : (fuit
 » autem turba in uno, hominum quasi centum-viginti :)
 » Viri fratres, oportet adimpleri scripturam istam, quam
 » prædixit Spiritus sanctus ore sancti David de Juda, qui
 » fuit deductor illorum qui comprehenderunt Jesum,
 » quoniam annumeratus erat inter nos, qui habuit sortem
 » hujus ministerii. Hic ergo possedit agrum de mercede
 » injustitiæ suæ, et collum sibi alligavit, et dejectus in
 » faciem, disruptus est medius, et effusa sunt omnia vis-
 » cera ejus. Quod et cognitum factum est omnibus qui
 » inhabitabant Jerosolymam, ita ut vocaretur ager ille
 » ipsorum lingua Aceldemach, id est, ager sanguinis.

» Scrip̄tum est enim in libro Psalmorum : Fiat villa ejus
 » deserta, et non sit qui habitet in ea, et episcopatum ejus
 » accipiat alter¹. Oportet itaque ex his viris qui convene-
 » runt nobiscum in omni tempore quo introiit super nos
 » et excessit Dominus Jesus Christus, incipiens a baptismo
 » Joannis usque in illum diem quo assumptus est a nobis,
 » testem resurrectionis ejus nobiscum esse. Et statuit duos
 » Joseph qui vocabatur Barsabas, qui et Justus, et Mat-
 » thiam. Et precatus dixit : Tu, Domine, cordium omnium
 » intellector, ostende ex his duobus quem elegisti ad sus-
 » cipiendum locum hujus ministerii et annuntiationis, a
 » qua excessit Judas ambulare in locum suum. Et dede-
 » runt sortes suas, et cecidit sors super Matthiam, et
 » simul deputatus est cum undecim Apostolis duodeci-
 » mus². » Et cum legisset, dixit : Audivimus quis ordina-
 » tus est in locum Judæ traditoris, quod paulo ante comme-
 » moravi, ne quisquam per fraudem irrepat in Apostolorum
 » numerum, et nomine Apostolatus fallat ignaros.

V. Nunc videamus quod promisimus, quomodo impleta
 sit Christi promissio de Spiritu sancto. Et cum dixisset,
 legit in loco : « Tempore quo suppletus est dies Pentecos-
 » tes, fuerunt omnes simul in uno. Et factus est subito
 » sonus de cœlo, quasi ferretur flatus vehemens, et im-
 » plevit totam illam domum, in qua erant sedentes. Et
 » visæ sunt illis linguæ divisæ quasi ignis, qui et insedit
 » super unumquemque eorum. Et impleti sunt omnes
 » Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, quo-
 » modo Spiritus dabat eis pronuntiare. Jerosolymis autem
 » fuerunt habitatores Judæi, homines ex omni natione
 » quæ est sub cœlo. Et cum facta esset vox, collecta est
 » turba et confusa, quoniam audiebat unusquisque suo
 » sermone et suis linguis loquentes eos. Stupebant autem

¹ Psal. LXVIII, 26. — ² Act. 1, 1 usque ad finem.

» et admirabantur, ad invicem dicentes : Nonne omnes
 » qui loquuntur, natione sunt Galilæi? Et quomodo agnos-
 » cimus in illis sermonem in quo nati sumus? Parthi, et
 » Medi, et Elamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Ju-
 » dæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam-
 » que et Pamphyliam, Ægyptum et partes Libyæ quæ est
 » circa Cyrenen, et qui advenerant Romani, Judæique et
 » Proselyti, Cretenses et Arabes, audiebant loquentes illos
 » suis linguis magnalia Dei¹. » Et cum recitaret, dixit :
 Audisti nunc jam Spiritum sanctum, quomodo sit missus?
 Quod a me exegisti probavi : superest ut et tu facias quod
 promisisti : quoniam invenimus quando misit Spiritum
 sanctum, quem promisit ; respuas illam scripturam, quæ
 sub nomine Spiritus sancti fraudare voluit vel lectorem
 vel auditorem.

VI. FEL. dixit : « Ego non nego id quod dixi, quia cum
 probatum mihi fuerit quod Spiritus sanctus docuerit ve-
 ritatem quam quæro, illam respuo. Hoc enim Sanctitas
 Tua mihi legit, ubi Spiritum sanctum Apostoli accepe-
 runt, et in ipsis Apostolis unum quæro qui me doceat de
 initio, de medio, et de fine. »

AUG. dixit : Si legeris hoc dixisse Dominum : « Mitto
 » vobis Spiritum sanctum, qui doceat vos initium, me-
 » dium et finem²; » bene me astringis ut ostendam quos
 docuerit Spiritus sanctus.

FEL. dixit : « Quia Sanctitas Tua hoc dicit, quod Aposto-
 li ipsi acceperunt Spiritum sanctum Paracletum³ : iterum
 dico, de Apostolis ipsis quem volueris, doceat me quod
 me Manichæus docuit, aut ipsius doctrinam evacuet de
 duodecim quem volueris. »

AUG. dixit : Absit longe a fide Apostolorum, ut doctri-
 nam doceant sacrilegi Manichæi. Sed quoniam dicis unum

¹ Act. 11, 1-11. — ² Joan. XVI, 7. — ³ Act. 11, 3-4.

ipsorum debere evacuare doctrinam Manichæi, modo autem sancti Apostoli non sunt in corpore : ego minimus, non solum omnium Apostolorum, sed omnium episcoporum, (nam ad merita Apostolorum quando aspiro?) quantum mihi Dominus de ipso Spiritu suo largiri dignatus est, evacuo doctrinam Manichæi, cum cœperint legi sequentia illius epistolæ, quam tu ipse Manichæi esse non negas.

FEL. dixit : « Dixisti quia Apostoli de corpore recesserunt, scripturæ eorum valent usque nunc : et quia dixit Sanctitas Tua, et quia dedisti potestatem dicendi quæ voverimus sine ulla formidine, dixisti : Evacuo legem Manichæi : et ego dico : « Omnis homo mendax¹, solus Deus » verax : » Scripturæ Dei loquuntur. »

VII. AUG. dixit : Tu quidem et homo es, et sicut res ipsa modo indicatura est, mendax. Et quoniam locutus es quæ voluisti, non de Scriptura Dei oportet et me loqui quod volo. Si enim veritas est Manichæi tui, nec a me destrui poterit : si falsitas est, quid interest a quo destruat? Tamen quia de Apostolorum scriptura dixisti, quod etsi illi non sint in corpore, sunt hic scripturæ eorum : ante assumpti sunt Apostoli, quam error Manichæi natus in mundo fuerat ; propterea non inveniuntur scripturæ Apostolorum evidenter contra Manichæum disserentes. Verumtamen quod apostolus Paulus in Spiritu isto sancto Paraclete quem acceperat, futurum præviderit de talibus, qualis Manichæus fuit, quales estis et vos, recito ut agnoscas. Et accepta Epistola apostoli Pauli ad Timotheum legit : « Spiritus autem manifeste dicit, quia in » novissimis temporibus recedent quidem a fide, attendentes spiritibus seductoribus, doctrinis dæmoniorum » in hypocrisi mendaciloquorum, cauteriatam habentes

¹ Psal. cxv, 2.

» conscientiam suam, prohibentes nubere, abstinere a cibis quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt veritatem : quia » omnis creatura Dei bona est, et nihil abjiciendum quod » cum gratiarum actione percipitur : sanctificatur enim » per verbum Dei et orationem¹. » Hæc præciciens fratribus, bonus eris minister Jesu Christi. Et cum legeret, dixit : Ego hoc de vobis, et de talibus qui dicunt aliquam creaturam Dei immundam esse, et qui dicunt omnem concubitum et qui fit cum uxore, fornicationem esse ; hoc est enim quod ait : Prohibentes nuptias ; per Spiritum prophetiæ designatum et expressum esse dico. Tu autem si negas omnem concubitum fornicationem esse, aut si dicis omnem cibum humanum licitum et ad edendum concessum hominibus, mundum esse, non es de illis quos prophetavit Apostolus. Si autem inveniis in iis quæ dixi, ecce habes apostolum Paulum destruentem et evacuantem doctrinam Manichæi futuri. Itaque responde ad id quod interrogo : Omnis concubitus fornicatio est, an concubitus cum uxore non est peccatum?

VIII. FEL. dixit : « Iterum mihi recitetur quod dixit Apostolus. » Et recitatum est : Spiritus autem manifeste dicit, et cætera quæ supra sunt.

FEL. dixit : « Manichæus non a fide recessit, sicut dicit Paulus, sicut cæteri recesserunt a fide quasi in sectam suam : Manichæus autem anulla secta recessit, ut dicatur quia a fide recessit. »

AUG. dixit : Quoniam te video nolle respondere ad quod interrogaris, ne inveniaris vel non tenere Spiritum sanctum, quem jam probavimus missum esse Apostolis, vel non esse in eorum numero quos futuros Paulus designavit ; ubi et vos ipsos prophetavit ; breviter respondeo :

¹ Tim. iv, 1, etc.

Ut secundum tuum intellectum accipiam quod dixisti : Recedent a fide : quia non recedunt a fide, nisi illi qui fuerunt in aliqua fide ; Manichæus autem in nulla fide fuit a qua recesserit, sed in qua fuit in ea permansit : hoc te interrogo, utrum Manichæus, vel potius doctrina dæmoniorum mendaciloquorum quæ fuit in Manichæo, nullos Christianos catholicos seduxerit, ut recederent a fide ? Si enim multi a vobis, et per vos, et per illam doctrinam seducuntur, ut recedant a fide, et intendant spiritibus seductoribus, qualis in Manichæo fuit ; et incipiant dicere omnem concubitus esse fornicationem, unde Apostolus dicit : Prohibentes nuptias ; et incipiant dicere, carnes quas comedunt homines, non esse Dei creaturam, sed dæmonum facturam, et esse immunditiam, manifestum est de his prædixisse Spiritum sanctum Paracletum qui erat in apostolo Paulo, quod recessuri erant a fide, intendentes spiritibus seductoribus, qualis fuit in Manichæo. Jam ego quia respondi, justum est ut tu respondeas ad quod interrogavi, utrum non dicas omnem concubitus esse fornicationem : aut si ad hoc non vis respondere, ad id quod primo interrogavi responde, ut probes Manichæum esse apostolum Christi : aut si et hoc non vis, permitte me evacuare doctrinam ipsius, quod promisi cum legeretur epistola ejus, quam dicitis Fundamenti.

IX. FEL. dixit : « Ego respondeo ad id quod dicit Sanctitas Tua, quia in Paulo venit Spiritus sanctus Paracletus. »

AUG. dixit : Non in solo.

FEL. dixit : « Ego de ipso ago : quia si in ipso, et in omnes. Et si in ipso : Paulus enim in altera Epistola dicit : Ex parte scimus, et ex parte prophetamus : cum venerit autem quod perfectum est, abolebuntur ea quæ ex parte dicta sunt¹. Nos audientes Paulum hoc dicere, venit mani-

¹ Cor. 1, 9.

chæus cum prædicatione sua, et suscepimus eum secundum quod Christus dixit : « Mitto vobis Spiritum sanctum¹ : » et Paulus venit et dixit, quia et ipse venturus est, et postea nemo venit : ideo suscepimus Manichæum, et quia venit Manichæus, et per suam prædicationem docuit nos initium, medium et finem : docuit nos de fabrica mundi, quare facta est, et unde facta est, et qui fecerunt : docuit nos quare dies et quare nox ; docuit nos de cursu solis et lunæ : quia hoc in Paulo non audivimus, nec in cæterorum Apostolorum scripturis : hoc credimus, quia ipse est Paracletus. Itaque illud iterum dico, quod superius dixi : Si audiero in altera scriptura, ubi Paracletus loquitur, id est, Spiritus sanctus, de quo voluero interrogare, et docueris me, credo et renuntio. »

X. AUG. dixit : Dicis te ideo non credere Spiritum sanctum Paracletum in Paulo apostolo fuisse, quia Paulus dicit : « Ex parte enim scimus, et ex parte prophetamus² : » et inde putas Apostolum per hæc verba prædixisse, velut alium venturum post se, qui prædicaret omnia quæ ipse non potuit, quia ex parte dicebat ; et hunc tu credis esse Manichæum. Primo ergo ex ipsa lectione Apostoli ostendo, unde dicebat hoc Apostolus. Deinde quia dixisti, quod Manichæus vos docuerit initium, medium et finem, et quomodo vel quare factus sit mundus, de cursu solis et lunæ ; et de aliis quæ commemorasti : non legitur in Evangelio Dominum dixisse : Mitto vobis Paracletum qui vos doceat de cursu solis et lunæ. Christianos enim facere volebat, non Mathematicos. Sufficit autem ut homines de his rebus, quantum in schola didicerunt, noverint propter humanos usus. Christus autem venturum Paracletum dixit, qui inducat in omnem veritatem : sed non ibi ait, initium, medium et finem ; non ait, solis et lunæ cursus. Aut si

¹ Joan. xvi, 7. — ² 2 Cor. xiii, 9.

putas hanc doctrinam ad illam veritatem pertinere, quam per Spiritum sanctum Christus promisit, interrogo te quot sint stellæ. Si accepisti Spiritum illum, de quo dicis, ad quem pertinet docere ista, quæ ego dico ad disciplinam et doctrinam christianam non pertinere; oportet ut renunties et respondeas mihi. Debitorem enim te fecisti, ut si quid de talibus interrogavero, si non responderis, non in te appareat Spiritus ille, de quo dictum est: Inducet in omnem veritatem: si illa est veritas quo ista pertinent. Itaque elige tibi utrum velis et paratus sis mihi de his rebus respondere, tanquam homo qui accepisti Spiritum qui introducit in omnem veritatem, et dicis quia ad ipsam veritatem pertinet scire ista mundana. Itaque ego tibi possum ea dicere quæ pertinent ad doctrinam christianam: ut autem qui putas ad eam pertinere quomodo sit factus mundus, et quæ agantur in mundo, ad omnia mihi necesse est respondeas. Sed plane cum responderis, probaturus es. Sed antequam incipias dicere, si forte habes quod ille confinxerit, quem secutus es, doceam ego prius quod promisi, unde dicebat Apostolus: Ex parte scimus, et ex parte prophetamus.

XI. Dicebat enim, sicut lectio ipsa mox indicatura est, quia in vita homo cum est, non potest assequi omnia; sed parte assequitur in hac vita: ipse autem Spiritus sanctus, qui ex parte docet in hac vita, post hanc vitam introducet in omnem veritatem. Quod ut apertissime doceatur, audi Apostolum. Et cum diceret, ex Apostolo legit: « Sive autem prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ » cessabunt, sive scientia evacuabitur: ex parte enim » scimus, et ex parte prophetamus; cum autem venerit » quod perfectum est, quod ex parte est evacuabitur. » Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam » quasi parvulus, cogitabam quasi parvulus: cum autem

» factus sum vir, evacuavi ea quæ parvuli erant. Videmus » enim nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem¹. » Et cum legeret, dixit: Jam dic mihi tu, si tempora futura Manichæi prædicebat Apostolus, utrum tu videas modo Deum facie ad faciem.

XII. FEL. dixit: « Non tantum ego possum contra tuam virtutem, quia mira virtus est gradus episcopalis; deinde contra leges Imperatorum: et superius petivi compendive, ut doceas me quid est veritas: et si docueris me quid est veritas, patebit quod teneo mendacium esse.»

AUG. dixit: Apparuit te probare non potuisse Apostolum Christi esse Manichæum: quare autem non potueris, breviter expono. Dixisti inde te probare Manichæum esse Apostolum Christi, quia Paracletum venturum promisit Christus Spiritum sanctum: et quia non invenires quando venerit quem Christus promisit, hinc te credere ipsum esse Manichæum. At vero ubi probavi per Scripturas sanctas, ecclesiasticas, canonicas, quando venerit apertissime Spiritus sanctus, quem venturum promisit Dominus Christus; convertisti te, ut diceres debere tibi ostendi quid docuerit, et utrum Manichæi doctrinam evacuaverit. Cum ergo respondissem Manichæum post Apostolos fuisse in carne; illorum autem doctrinam, antequam Manichæus natus esset, ab ipsis fuisse prædicatam: dixi tamen unum ipsorum Apostolorum Paulum per Spiritum sanctum, qui in omnes Apostolos venerat, prophetasse etiam de ista vestra doctrina, quia futura erat, et eam appellasse doctrinam dæmoniorum mendaciloquorum; ubi ostendi ea, quæ dixit Paulus futura in ipsa doctrina, ad vestram professionem pertinere, id est, prohibitionem nuptiarum; quia omnem concubitum, et cum uxore, fornicationem esse dicitis: et abstinenciam a cibis quos Deus creavit; quia novi vos

¹ I Cor. XIII, 8.